

دانشگاه گوارا، دانشکده کشاورزی، رزمین، مشهد

نشریه کارآفرینی در کشاورزی
جلد دوم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۴
<http://jead.gau.ac.ir>

ارزیابی محتوای دوره‌های آموزش کارآفرینی بر اساس فرآیند و رفتار کارآفرینی و کسب و کار

* غلامحسین عبدالله‌زاده^۱، ابوالقاسم عربیون^۲، محمدشریف شریف‌زاده^۳ و مهدی طلایی^۴
^۱دانشیار، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، ^۲دانشیار، دانشگاه تهران، ^۳دانشیار، دانشگاه علوم کشاورزی و
منابع طبیعی گرگان، ^۴دانشجوی دکتری، دانشگاه رازی کرمانشاه
تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۴/۱۲؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۸/۲۲

چکیده

بدیهی است که کارآفرینی و جنبه‌های مشخص آن را می‌توان آموزش داد. اخیراً به‌علت افزایش دوره‌های آموزشی کارآفرینی، نیاز به تدوین سرفصل و محتوای مورد توافق فراگیران جهت پاسخ به نیازهای یادگیری متقاضیان وجود دارد. هدف تحقیق حاضر شناسایی و ارزیابی سرفصل‌ها و محتوای دوره‌های آموزش کارآفرینی بر اساس فرآیند و رفتار کارآفرینی و کسب و کار است. این تحقیق از نظر هدف کاربردی است، که بر مبنای راهبرد پیمایش و به‌صورت تک مقطعی به انجام رسیده است و از ابزار پرسشنامه برای جمع‌آوری داده‌های موردنیاز استفاده گردیده است کلیه افراد شرکت کننده در دوره‌های آموزش مهارت‌های کسب و کار و کارآفرینی وزارت کار در استان کرمانشاه جامعه آماری تحقیق حاضر را تشکیل دادند. با بهره‌گیری از جدول کرجسی و مورگان ۱۷۶ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند که برای دستیابی به نمونه‌ها از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده شد. مهارت‌های مورد نیاز متقاضیان در قالب ۸ بعد، ۳۱ مؤلفه و ۱۷۶ نشانگر مورد ارزیابی قرار گرفت که نتایج آن بیانگر این است که ابعاد توسعه حرفه‌ای، ارتباطات و مهارت‌های بین فردی، مهارت‌های دیجیتالی، اقتصاد، رفتار/ خصایص کارآفرینی، سواد مالی، فرآیندهای کارآفرینانه، مبانی کسب و کار به‌ترتیب در

*مسئول مکاتبه: Abdollahzade1@gamil.com

اولویت‌های اول تا هشتم قرار داشتند. همچنین مهمترین مؤلفه‌ها نیز شامل مؤلفه‌های "رعایت اصول اخلاقی در ارتباطات" و "ارتباطات کارکنان" در قالب بعد "ارتباطات و مهارت‌های بین فردی" و مؤلفه‌های "برنامه‌ریزی شغلی" و "مهارت‌های کاریابی" در قالب بعد "توسعه حرفه‌ای" بودند. علاوه بر آن نشانگرهای مختلفی نیز به تفکیک هر کدام از مؤلفه‌ها شناسایی و اولویت‌بندی شدند. برخی پیشنهادها برای بهبود برنامه‌های آموزش کارآفرینی ارائه شده است.

واژه‌های کلیدی: آموزش کارآفرینی، محتوای دوره‌های آموزش کارآفرینی، استانداردهای محتوایی، فرآیند و رفتار کارآفرینی

مقدمه

عوامل زیادی تعیین کننده موفقیت در فرآیند کارآفرینی هستند، یکی از آسان‌ترین روش‌ها برای تضمین دستاوردهای کارآفرینانه آموزش است (Van der Sluis and Van Praag, 2008, 795). آموزش کارآفرینی سطح آگاهی از خوداشتغالی، انگیزه‌های افراد برای تجهیز خود به مهارت‌ها، دانش و تجربه موردنیاز برای ایجاد و توسعه یک کسب و کار مؤثر را ارتقاء می‌دهد (Fleming, 1996, 94). آن می‌تواند یکی از مؤثرترین شیوه‌ها برای تسهیل انتقال جمعیت فارغ‌التحصیلان به بازار کار باشد. تجربه‌های آموزش کارآفرینی در بعضی از کشورها بدون در نظر گرفتن فرهنگ و مذهب خاص نشان می‌دهد با آموزش کارآفرینی می‌توان کارآفرین تربیت کرد و با پژوهش می‌توان کارآفرینی کرد (طالبی و زارع یکتا، ۱۳۸۷، ۱۱۵).

علی‌رغم این‌که بعضی صاحب‌نظران معتقدند کارآفرینی با آموزش مستقیم حاصل نمی‌شود و مبتنی بر یک فعالیت و تفکر نو اثری است و قابل یاددهی و یادگیری نخواهد بود و باید به روش پرورشی کارآفرینان را تربیت کرد (Kriesner, 1992)، اما هیچ‌کس منکر این مطلب نیست که استفاده از فن‌آوری‌های نو و ایجاد کسب و کار جدید بدون آموزش و پژوهش عملاً دست‌یافتنی نیست (Aldrich et al., 2005). امروزه، دوره‌های آموزش کارآفرینی مبتنی بر فن‌آوری‌های اطلاعات و ارتباطات نه تنها جای خود را در برنامه‌های درسی دوره‌های مختلف تحصیلی از دوران ابتدایی تا دانشگاه باز کرده و در سطوح دانشگاهی، برنامه‌های درسی کارآفرینی مشتاقان زیادی را جلب کرده است، بلکه دوره‌های آموزش کارآفرینی جدا از برنامه‌های درسی دانشگاهی نیز اخیراً مورد توجه

سازمان‌ها و موسسات آموزش دهنده قرار گرفته است (Aldrich and Martinez, 2001). به‌طوری که اخیراً سازمان‌های بخش خصوص و دولتی نقشی کلیدی در توسعه آموزش‌های کارآفرینانه به متقاضیان ایفا می‌کنند. این برنامه‌ها که جدا از نظام دانشگاهی اجرا می‌شود، گروه‌های هدف خاصی را موردنظر قرار دارد و به‌ویژه برای ارتقاء کیفیت کسب و کارها، صاحبان مشاغل مختلف یا گروه‌های بیکار جویای کار تحت پوشش خود قرار می‌دهد. جدا از این توسعه قابل توجه برنامه‌های آموزش کارآفرینی، محتوای این آموزش‌ها و میزان اهمیت هر کدام از مؤلفه‌ها و نشانگرهای تشکیل دهنده این برنامه‌ها سوالی است که همواره ذهن دست‌اندرکاران را مشغول کرده است، فقدان یک چارچوب پذیرفته شده، باعث شده تا دست اندرکاران ارائه آموزش‌ها، محتوای مختلفی را برای ارائه به متقاضیان لحاظ کرده، و این امر نتوانسته چندین رضایت فراگیران را جلب کند. در حقیقت اهداف مدنظر مسئولان همواره با محتوای موردنظر متقاضیان متفاوت بوده است. اغلب مطالعات انجام در زمینه این حوزه نیز، بیشتر تاریخچه آموزش‌ها و روند توسعه آن‌ها، اهمیت، مزایا و اثربخشی آموزش‌های کارآفرینی و تأثیر آموزش رسمی بر عملکرد کارآفرینانه بنگاه‌ها و کسب و کارها را مدنظر قرار داده و پژوهشی که به بررسی میزان اهمیت جزئیات محتوا، مؤلفه‌ها و نشانگرهای برنامه‌های آموزش کارآفرینی پرداخته باشد در دسترس نیست. با توجه به اهمیت آموزش در ارتقای قابلیت‌های کارآفرینانه و ضرورت طراحی استاندارد دوره‌های آموزش کارآفرینی بر مبنای قابلیت‌ها و صلاحیت‌های واقعی موردنیاز، این تحقیق به شناسایی و ارزیابی فهرستی از عناصر و مؤلفه‌های محتوایی آموزش کارآفرینی - مرتبط با فرآیند و رفتار کارآفرینی و کسب و کار (شامل مهارت‌ها، خصایص و فعالیت‌ها) - مطرح در سطح بین‌المللی می‌پردازد. بر این اساس، پژوهش حاضر پاسخگویی به دو سوال زیر را مدنظر دارد. (۱) محتوای آموزش‌های کارآفرینی چه می‌باشد؟ و (۲) میزان اهمیت، نشانگرها و مؤلفه‌های زیر مجموعه این محتوا چه می‌باشد؟

مرور ادبیات: اگر آموزش کارآفرینی را، فرآیند آشناسازی افراد با توانمندی خود برای شناسایی فرصت‌های تجاری، بینش، عزت نفس، دانش و مهارت‌هایی برای اقدام بر روی این توانایی‌ها (صالحی نجف‌آبادی و همکاران، ۱۳۸۵، ۸۲) تعریف کنیم، می‌توان گفت که در واقع محتوای این آموزش‌ها باید به نحوی باشد که در نهایت منجر به تربیت و پرورش افرادی خلاق و نوآور شود. این قبیل دوره‌ها به دنبال استفاده از فرصت‌های مناسب فراهم شده، مخاطره‌پذیری، تمایل به حل مشکلات، بهبود انگیزش و گرایش‌های افراد است (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۸۵). هیستریچ و پیترز اهداف آموزش کارآفرینی را

از دیدگاه شرکت‌کنندگان بررسی کردند. مواردی که شرکت‌کنندگان تأکید داشتند در این دوره‌ها گنجانده شود بیشتر عملی و بر پایه بهبود احتمال موفقیت افراد جهت‌گیری شده بود. برخی دیگر از اهداف اصلی یادگیری کارآفرینی دانشجویان شامل توسعه شناخت نقاط ضعف و قوت انواع کسب و کار به همراه فرصت‌هایی برای ارزیابی مهارت‌های لازم به منظور راه‌اندازی و اداره‌ی کسب و کار در خود فرد بود. علاوه بر این آگاهی و اطلاع از اصول بازاریابی، تأمین مالی، برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، خلاقیت و کسب منابع نیز ذکر شده بودند. برخی تحقیقات دیگر نیز که بر روی کارآفرینان در حال آموزش انجام شد نیز نتایج تحقیق هیستریج و پیترز را تأیید کرد (Henry et al., 2005). مقیمی و احمدپور داریانی (۱۳۸۷، ۲۱۷) به نقل از گاراوان و اوسینید محتوای برنامه‌های آموزشی کارآفرینی در قالب سه محور کلی به شرح زیر بیان می‌کنند.

۱. برنامه‌های مرحله شکل‌گیری کسب و کارها، برکسب دانش در حوزه‌هایی همچون اطلاعات دانشی و زمینه‌ای در دنیای کسب و کار، ماهیت کارآفرینی، ویژگی‌های تیم‌های اثربخش و ماهیت تعاملات و فعالیت‌های کسب و کار تأکید می‌شود؛

۲. برنامه‌های مرحله توسعه کسب و کار بر مهارت‌ها و نگرش‌ها تأکید دارد، موضوعات محتوایی همچون برنامه‌ریزی کسب و کار، انتخاب بازار، برنامه‌ریزی مالی، شناسایی محصول و دریافت هدایای مالی؛

۳. برنامه‌های مرحله اجرای کسب و کار بردانش‌ها و نگرش‌های کلی متمرکز است. برنامه‌هایی همچون برنامه‌ریزی مالی، مدیریت رشد کسب و کار، کارکردها و نگرش‌های مدیریت و تبادل اطلاعات از کارآفرینان به مدیران (Garavan and O' Cinneide, 1994, p.15).

علیمری (۱۳۸۷، ۱۴۷) به نقل از سالمن و همکاران (۲۰۰۲) بیان می‌کند که موضوع اصلی در زمینه آموزش کارآفرینی این است که، آموزش این مقوله با آموزش دیگر مقوله‌ها مثل اشتغال، تفاوت دارد. آغاز یک فعالیت اقتصادی با موضوع مدیریت آن کاملاً متفاوت است (Gartner and Vesper, 1994). محتوای آموزش کارآفرینانه باید به ماهیت برابر یک فرصت شغلی اشاره کند (Gartner et al, 1992). دست‌یابی به این منظور، در گرو ارائه دروسی است که مهارت‌های فراگیران را در زمینه برقراری ارتباط، مدیریت، تولید فرآورده‌های جدید، داشتن فکر خلاق و دسترسی به نوآوری فناورانه تقویت کند (McMullan and Long, 1987). سالمن و همکاران (۲۰۰۲) به‌ویژه دریافتند که یادگیری در این زمینه از طریق انتقال تجربیات در مقایسه با مطالعه کتب درسی، هم فراگیرتر است و هم کاربردهای متنوع‌تری

دارد. ابزارهای آموزشی که در آموزش کارآفرینی مورد استفاده قرار می‌گیرند شامل موارد زیر هستند: طرح‌های کسب و کار (Hills, 1988; Gorman et al., 1997; Gartner and Vesper, 1994; Pershing, 1991; Vesper and McMullan, 1988). شروع به‌کار دانشجویان در فعالیت اقتصادی (Hills, 1988). مشاوره با کارآفرینان شاغل (Solomon et al., 1994; Klatt, 1988)، الگوسازی و همانندسازی کامپیوتری (Brawer, 1997)، مصاحبه با کارآفرینان و بررسی‌های محیطی (Solomon et al., 1991)، قرار گرفتن در محیط‌های واقعی (Gartner and Vesper, 1994)، استفاده از فیلم‌های آموزشی و سفرهای مربوط (Klatt, 1988).

باید توجه داشت که آغاز یک کسب و کار اساساً با مدیریت یک کسب و کار متفاوت است (Gartner and Vesper, 1994) بنابراین برنامه‌های آموزش کارآفرینی باید جزئیات در مورد شروع کسب و کار را تحت پوشش قرار دهند (Gartner et al., 1992). از طرفی آموزش کارآفرینی باید در برگزیده محتوایی در مورد توسعه مهارت‌های مباحثه، رهبری، توسعه محصول جدید، تفکر خلاق و عرضه نوآوری‌های فنی باشد (McMullen and Long, 1987; Vesper and McMullen, 1988). دیگر حوزه‌های شناخته شده مهم برای آموزش کارآفرینی شامل آگاهی از گزینه‌های اشتغال (Hills, 1988; Donckels, 1991)؛ منابع سرمایه خطرپذیر (Vesper and McMullan, 1988; Zeithaml and Rice, 1987)؛ تحمل ابهام (Ronstadt, 1987)؛ حفاظت از ایده (Vesper and Hills, 1988; McMullan, 1988)؛ ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان (Hills, 1988; Scott and Twomey, 1993; Hood and Young, 1988) و چالش‌های مرتبط با مراحل مختلف توسعه کسب و کار از جمله مهارت‌های مدیریتی (McMullan and Long, 1987; Plaschka and Welsch, 1990).

همان‌طور که مشاهده می‌شود محققان مختلفی به بررسی محتویات و مفاهیمی که می‌توان در دوره‌های آموزش کارآفرینی تدریس کرد پرداخته‌اند. در زیر برخی از مهمترین موضوعات و محورهایی که باید در آموزش‌های کارآفرینی مدنظر قرار گیرد و توسط پژوهشگران مختلف مورد تأکید قرار گرفته است به‌صورت خلاصه ذکر شده است. محورهای مدیریتی، و کشف فرصت (Ireland et al., 2003)؛ تأمین مالی کسب و کار شامل سرمایه خطرپذیر و فرشتگان کسب و کار دیگر فنون نوآورانه تأمین مالی (Shepherd and Zacharakis, 2001, 2002; Dimov and Shepherd, 2005)؛ کارآفرینانه و روش‌هایی که برای دستیابی به موفقیت به‌کار گرفته‌اند (Kickul and Gundry, 2002)؛ ریسک و ماهیت تقاضای کالاها (McGrath et al, 1992)؛ جنبه‌های اجتماعی-اقتصادی کسب و کار،

شرکت‌های جدید و کسب و کارهای خانوادگی، تولید ایده و نوآوری (Upton et al., 2003; Chrisman et al., 2001). در این زمینه رانستاد (۱۹۸۷) پیشنهاد کردند که برنامه‌های آموزش کارآفرینی باید موارد مانند موانع شروع کسب و کار و روش‌های غلبه بر آن را تحت پوشش قرار دهد (Ronstadt, 1987).
تحلیلی از مطالعات صورت گرفته بیانگر این است که محتوای برنامه‌های آموزش کارآفرینی می‌تواند از دیدگاه آموزشگران، دست‌اندرکاران و مسئولان برنامه‌ها و بر اساس میزان تخصص و توانایی آن‌ها تعریف می‌شود. در حالی که لازم است محتوای برنامه‌ها بر اساس دیدگاه متقاضیان و میزان مهارت پیشین آن‌ها باشد تا بتواند پاسخگوی نیازهای آن‌ها باشد و اثربخشی برنامه افزایش یابد. این موضوع در تحقیق حاضر مدنظر قرار گرفته تا بتواند خلاء مطالعات پیشین در این حوزه را پر کند.

روش تحقیق

تحقیق حاضر به لحاظ پارادایم تحقیق جزو تحقیقات کمی است که بر پایه راهبرد پیمایش استوار است و هدف توصیف و تشریح را دنبال می‌نماید. این تحقیق به لحاظ نحوه گردآوری داده‌ها، میدانی و به لحاظ هدف، کاربردی است. جامعه آماری تحقیق حاضر متقاضیان شرکت کننده در دوره‌های آموزش مهارت‌های کسب و کار و کارآفرینی وزارت کار در استان کرمانشاه در سال ۱۳۸۹ به تعداد ۱۰۰۰ نفر بوده است. بر پایه جدول کرجسی و مورگان (Krejcie and Morgan, 1970) از میان آن‌ها نمونه‌ای به حجم ۲۷۸ نفر انتخاب گردید که در نهایت تعداد ۱۷۶ پرسشنامه کامل دریافت شد و اطلاعات آن‌ها در تحلیل نهایی لحاظ شد. به روش نمونه‌گیری تصادفی نمونه‌ها انتخاب شدند. ابزار این تحقیق پرسشنامه‌ای بود که در دو بخش اصلی طراحی گردید. بخش اول پرسشنامه به شناسایی مهارت‌های مورد نیاز در قالب ۸ بعد، ۳۱ مؤلفه و ۱۷۴ نشانگر از دیدگاه فراگیران در قالب یک طیف امتیازبندی ۱۰-۰ پرداخته است. این بخش از پرسشنامه بر پایه مرور مبانی نظری و تجربی از طریق مرور منابع کتابخانه‌ای و جستجوی اینترنتی تدوین شد. بخش‌های دیگر پرسشنامه به شناسایی ویژگی‌های فردی پاسخگویان اختصاص داشته است. روائی محتوایی پرسشنامه نیز از طریق جمععی از متخصصان مورد بررسی قرار گرفت و مطلوبیت آن تأیید شد. پرسشنامه مزبور به‌عنوان ابزار تحقیق پس از تشخیص روائی موردنیاز برای گردآوری داده‌ها مورد استفاده قرار گرفت. برای پردازش داده‌های تحقیق از آماره‌های توصیفی، فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات

استفاده شد. ابتدا میانگین نشانگرهای درون هر مؤلفه محاسبه شد، سپس میانگین مؤلفه‌ها برای محاسبه میانگین کل هر کدام از ابعاد مورد استفاده قرار گرفت.

یافته‌ها

الف) ویژگی‌های توصیفی پاسخگویان: اطلاعات بیانگر این است که متوسط سنی پاسخگویان ۲۵/۹۶ سال بوده و کوچکترین پاسخگو ۱۸ سال و مسن‌ترین آن‌ها نیز ۵۰ سال سن داشته‌اند. از نظر تحصیلات اطلاعات یافته‌های نشان داد که ۵۲/۸۴ درصد پاسخگویان دارای مدرک کارشناسی، ۱۸/۱۸ درصد دارای مدرک کارشناسی ارشد، ۱۲/۵ دارای مدرک کاردانی و ۱۶/۴۸ درصد آنها نیز مدرک دیپلم و کمتر بودند. از نظر رشته تحصیلی ۲۸/۰۸ درصد پاسخگویان در رشته‌های مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی تحصیل کرده‌اند. سایر زمینه‌های تحصیلی نیز عبارت از علوم اجتماعی ۱۸/۳۴، ادبیات و علوم انسانی و تربیتی ۱۳/۶۱، فنی مهندسی ۱۲/۴۳، علوم پایه ۱۱/۲۴، حسابداری ۸/۸۸، کامپیوتر ۶/۵۱ و مدیریت ۵/۹۲ درصد بود.

ب) اولویت‌بندی مولفه‌ها و ابعاد: جدول (۱) مؤلفه‌های تشکیل دهنده سرفصل‌ها و محتوای دوره‌های آموزش کارآفرینی بر اساس فرآیند و رفتار کارآفرینی و کسب و کار را به تفکیک ابعاد موردنظر نشان می‌دهد. اطلاعات بیانگر این است که بعد "مبانی کسب و کار" با ۲ مؤلفه در بین سایر ابعاد رتبه آخر را داشته است که نشان‌دهنده اهمیت کمتر این بعد در دوره‌های آموزش کارآفرینی است. مؤلفه‌های "فعالیت‌های کسب و کار" و "مفاهیم کسب و کار" در درون این بعد به ترتیب اهمیت قرار دارند. بعد "توسعه حرفه‌ای" که بیشترین اهمیت را در بین سایر ابعاد دارا می‌باشد خود دارای ۲ مؤلفه است که در بین این‌ها، مؤلفه "برنامه‌ریزی شغلی" اهمیت بیشتری را دارا است. بعد "ارتباطات و مهارت‌های بین فردی" که اولویت دوم را در بین سایر ابعاد دارا است، در بر گیرنده ۵ مؤلفه است که در بین این‌ها مؤلفه "رعایت اصول اخلاقی در ارتباطات"، "ارتباطات کارکنان" و "رویارویی با تضادها (مدیریت تضاد)" بالاترین اولویت را دارا می‌باشد. بعد "مهارت‌های دیجیتال"، با اولویت ۳ دارای ۲ مؤلفه است که مؤلفه‌های "کار با رایانه" و "مبانی رایانه" به ترتیب اهمیت بالاتری دارند. بعد "اقتصاد"، "سواد مالی" و "فرآیندهای کارآفرینانه" نیز اولویت‌های پنجم تا هفتم را دارا می‌باشند که اطلاعات مربوط به مؤلفه‌های آن‌ها به همراه سایر جزئیات ابعاد و مؤلفه‌ها در جدول (۱) نشان داده شده است.

نشریه کارآفرینی در کشاورزی (۲)، شماره (۳) پاییز ۱۳۹۴

جدول ۱- میانگین نمره مؤلفه‌ها و ابعاد و اولویت‌بندی آن‌ها.

ردیف	مؤلفه / بعد	مؤلفه‌ها		ابعاد
		رتبه	میانگین	
۱	بعد ۱) فرآیندهای کارآفرینانه: درک مفاهیم و فرآیندهای مربوط به عملکرد کارآفرینانه موفق اکتشاف (مؤلفه ۱-۱) مفهوم‌پردازی و تشریح مفاهیم (مؤلفه ۱-۲) تأمین مالی (مؤلفه ۱-۳) پیاپی‌سازی و اجرا (مؤلفه ۱-۴) بهره‌برداری (مؤلفه ۱-۵)	۳	۷/۲۷	۷/۲۳
		۵	۶/۹۹	
		۲	۷/۳۶	
		۱	۷/۳۹	
		۴	۷/۱۴	
۲	بعد ۲) رفتار/ خصایص کارآفرینی: درک رفتار/ خصایص فردی در ارتباط با عملکرد کارآفرینانه موفق رهبری (مؤلفه ۱-۲) ارزیابی فردی (مؤلفه ۲-۲) مدیریت فردی (مؤلفه ۳-۲)	۲	۷/۲۷	۷/۳۰
		۱	۷/۳۸	
		۳	۷/۲۶	
۳	بعد ۳) میانی کسب و کار: درک مفاهیم بنیادی در زمینه کسب و کار و تجارت که در تصمیم‌گیری‌های مربوطه حایز اهمیت به‌شمار می‌روند. مفاهیم کسب و کار (مؤلفه ۱-۳) فعالیت‌های کسب و کار (مؤلفه ۲-۳)	۲	۷/۱۶	۷/۰۷
		۱	۶/۹۷	
۴	بعد ۴) ارتباطات و مهارت‌های بین فردی: درک مفاهیم، راهبردها و نظام‌های موردنیاز برای تعامل اثربخش با دیگران مبانی ارتباطات (مؤلفه ۱-۴) ارتباطات کارکنان (مؤلفه ۲-۴) رعایت اصول اخلاقی در ارتباطات (مؤلفه ۳-۴) کار گروهی (مؤلفه ۴-۴) رویارویی با تضادها (مدیریت تضاد) (مؤلفه ۵-۴)	۴	۷/۵۲	۷/۵۴
		۲	۷/۶۴	
		۱	۷/۶۵	
		۵	۷/۳۷	
		۳	۷/۵۳	
۵	بعد ۵) مهارت‌های دیجیتالی: درک مفاهیم و روش‌های موردنیاز برای کار با رایانه مبانی رایانه (مؤلفه ۱-۵) کار با رایانه (مؤلفه ۲-۵)	۲	۷/۴۷	۷/۵۲
		۱	۷/۵۷	
۶	بعد ۶) اقتصاد: درک اصول و مفاهیم اقتصادی پایه در ارتباط با مالکیت و گردانش کسب و کارهای کوچک/ کارآفرینی مفاهیم اساسی اقتصاد (مؤلفه ۱-۶) روابط هزینه- سود (مؤلفه ۲-۶) شاخص‌ها/ روندهای اقتصادی (مؤلفه ۳-۶) نظام‌های اقتصادی (مؤلفه ۴-۶) تجارت بین‌المللی (مؤلفه ۵-۶)	۳	۷/۳۶	۷/۳۷
		۱	۷/۴۳	
		۵	۷/۳۲	
		۲	۷/۴۱	
		۴	۷/۳۵	
۷	بعد ۷) سواد مالی: درک مفاهیم، رویه‌ها و راهبردهای فردی مدیریت منابع مالی و پول اصول و مبانی پول (مؤلفه ۱-۷) خدمات مالی (مؤلفه ۲-۷) مدیریت فردی منابع مالی و پول (مؤلفه ۳-۷)	۱	۷/۴۰	۷/۲۹
		۲	۷/۳۱	
		۳	۷/۱۶	
۸	بعد ۸) توسعه حرفه‌ای: درک مفاهیم و راهبردهای موردنیاز برای کشف، رشد و توسعه برنامه‌ریزی شغلی (مؤلفه ۱-۸) مهارت‌های کاریابی (مؤلفه ۲-۸)	۱	۷/۶۱	۷/۶۰
		۲	۷/۶۰	

ج) ارزیابی سرفصل‌ها و محتوای دوره‌های آموزش کارآفرینی بر اساس فرآیند و رفتار کارآفرینی و کسب و کار

۱. بعد فرآیندهای کارآفرینانه: درک مفاهیم و فرآیندهای مربوط به عملکرد کارآفرینانه موفق: جدول (۲) نشانگرهای تشکیل دهنده مؤلفه‌های مربوط به بعد "فرآیندهای کارآفرینی" را نشان می‌دهد. نتایج بیانگر این است که نشانگرهای "تشخیص و ارزیابی فرصت‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر و کسب و کار کارآفرینانه"، "ارزیابی مستمر روندها و فرصت‌ها در سطوح مختلف در محیط پیرامون با تأکید بر فرصت‌های توأم با ریسک" و "امکان‌سنجی ایده‌ها" بیشترین اولویت را در بین سه نشانگر تشکیل دهنده مؤلفه اکتشاف داشته است. نشانگرهای "برآورد ریسک‌های مربوط به سرمایه‌گذاری خطرپذیر و کسب و کار کارآفرینانه"، "ملاحظات مطرح در برنامه‌ریزی کارآفرینی همراه با معرفی ابزارهای مورد استفاده برای طراحی یک کسب و کار کارآفرینانه" و "ارزیابی ملزومات آغاز یک فعالیت کارآفرینانه" به ترتیب اولویت‌های اول تا سوم را در مؤلفه مفهوم‌پردازی و تشریح مفاهیم به خود اختصاص داده‌اند. در مؤلفه تأمین مالی نیز چهار نشانگر قرار دارند که در بین آن‌ها "تشریح و تبیین عوامل مورد توجه در روند تعیین نیازهای انسانی و منابع موردنیاز برای فعالیت‌های کارآفرینانه" بیشترین اولویت را دارا است. نشانگرهای "تشریح روش‌ها/ فرآیندهای سازماندهی جریان کار"، "چگونگی سازگاری با تغییرات جاری در محیط کسب و کار" و "توصیف و شرح به‌کارگیری روش‌های عملیاتی" به ترتیب حائز بالاترین رتبه در مؤلفه پیاده‌سازی و اجرا بوده‌اند. در نهایت نشانگر "ضرورت و مفهوم برنامه‌ریزی مداوم" نیز از چهار مؤلفه بهره‌برداری بالاترین اهمیت را دارد.

نشریه کارآفرینی در کشاورزی (۲)، شماره (۳) پاییز ۱۳۹۴

جدول ۲- اولویت‌بندی سرفصل‌ها و محتوای دوره‌های آموزش کارآفرینی بر اساس بعد فرآیندهای کارآفرینانه.

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها	مؤلفه‌ها
۵	۰/۳۷۱	۲/۷۰	۷/۲۸	ضرورت و چگونگی کشف و شناسایی فرصت‌ها در فرآیند کارآفرینی	اکتشاف (مؤلفه ۱-۱)
۲	۰/۳۱۴	۲/۳۱	۷/۳۷	ارزیابی مستمر روندها و فرصت‌ها در سطوح مختلف در محیط پیرامون با تأکید بر فرصت‌های توام با ریسک	
۱	۰/۲۹۴	۲/۲۲	۷/۵۴	تشخیص و ارزیابی فرصت‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر و کسب و کار کارآفرینانه	
۴	۰/۳۵۷	۲/۴۷	۶/۹۲	روش‌های خلق و پرورش ایده برای سرمایه‌گذاری خطرپذیر و کسب و کار کارآفرینانه	
۳	۰/۳۳۳	۲/۴۰	۷/۲۱	امکان‌سنجی ایده‌ها	
۲	۰/۳۰۶	۲/۲۱	۷/۲۲	ملاحظات مطرح در برنامه‌ریزی کارآفرینی همراه با معرفی ابزارهای مورد استفاده برای طراحی یک کسب و کار کارآفرینانه	مفهوم‌پردازی و تشریح مفاهیم (مؤلفه ۲-۱)
۳	۰/۳۴۸	۲/۴۹	۷/۱۶	ارزیابی ملزومات آغاز یک فعالیت کارآفرینانه	
۱	۰/۲۹۳	۲/۲۱	۷/۵۶	برآورد ریسک‌های مربوط به سرمایه‌گذاری خطرپذیر و کسب و کار کارآفرینانه	
۵	۰/۳۶۴	۲/۴۶	۶/۷۶	نحوه برآورد و کسب منابع خارجی برای تکمیل ظرفیت و بنیه کارآفرین	
۶	۰/۳۹۳	۲/۵۲	۶/۴۰	راهبردهای ثبت و حفظ مالکیت دارایی‌های فکری	
۴	۰/۳۵۵	۲/۴۳	۶/۸۴	بهره‌گیری از مؤلفه‌های یک طرح کسب و کار برای تعریف ایده‌های خطرپذیر کارآفرینانه	
۴	۰/۳۴۲	۲/۳۳	۶/۸۲	تشخیص و تمیز انواع مختلف منابع سرمایه‌ای و رویه‌های تامین مالی در جریان سرمایه‌گذاری مخاطره آمیز کارآفرینانه	تامین مالی (مؤلفه ۳-۱)
۲	۰/۳۰۸	۲/۳۵	۷/۶۴	ملاحظات و معیارهای انتخاب منابع تامین مالی برای ایجاد/آغاز فعالیت‌های خطرپذیر کارآفرینانه	
۱	۰/۲۸۵	۲/۲۰	۷/۷۲	تشریح و تبیین عوامل مورد توجه در روند تعیین نیازهای انسانی و منابع موردنیاز برای فعالیت‌های کارآفرینانه	
۳	۰/۳۱۰	۲/۲۵	۷/۲۶	ارزیابی و برآورد هزینه/فایده مرتبط با منابع	
۷	۰/۳۲۹	۲/۴۳	۷/۳۹	تشریح پیچیدگی امور عملیاتی کسب و کار	
۸	۰/۳۳۷	۲/۵۳	۷/۵۱	تشریح نیاز به روش‌ها و نظام‌های کسب و کار	پایه‌سازی و اجرا (مؤلفه ۴-۱)
۳	۰/۳۱۱	۲/۳۲	۷/۴۷	توصیف و شرح به‌کارگیری روش‌های عملیاتی	
۱	۰/۲۹۳	۲/۲۳	۷/۶۱	تشریح روش‌ها/فرآیندهای سازماندهی جریان کار	
۶	۰/۳۲۸	۲/۳۹	۷/۲۸	چگونگی توسعه محصولات و یا عرضه خدمات در زمینه موردنظر	
۵	۰/۳۲۷	۲/۳۲	۷/۱۰	چگونگی بهره‌مندی از خلاقیت در تصمیم‌گیری‌ها/فعالیت‌های کسب و کار	
۴	۰/۳۲۴	۲/۳۵	۷/۲۷	تأثیر بهره‌وری منابع در موفقیت فعالیت‌های کسب و کار و کارآفرینی و چگونگی ارتقای آن	
۲	۰/۲۹۶	۲/۲۳	۷/۵۲	چگونگی سازگاری با تغییرات جاری در محیط کسب و کار	
۱	۰/۲۹۴	۲/۱۲	۷/۱۹	ضرورت و مفهوم برنامه‌ریزی مداوم ^۱	بهره‌برداری (مؤلفه ۵-۱)
۳	۰/۳۱۵	۲/۲۴	۷/۱۴	روش‌های بهره‌برداری از سرمایه‌گذاری‌های خطرپذیر و فعالیت‌های کارآفرینانه	
۲	۰/۳۱۱	۲/۲۲	۷/۱۳	ارزیابی گزینه‌ها برای تداوم فعالیت کارآفرینانه موردنظر	
۴	۰/۳۱۷	۲/۲۵	۷/۱۰	توسعه راهبردهای خروج ^۲ از عرصه کسب و کار مربوطه	

1- Continuation planning

2- Exit strategies

۲. رفتار / خصایص کارآفرینی: درک رفتار / خصایص فردی در ارتباط با عملکرد کارآفرینانه موفق: جدول (۳) نشانگرهای تشکیل دهنده مؤلفه‌های مربوط به بعد "رفتار / خصایص کارآفرینی" را نشان می‌دهد. نتایج بیانگر این است که نشانگرهای "به‌کار گرفتن افراد در پیشرفت امور در راستای یک چشم‌انداز مشترک"، "رعایت اخلاق در رفتار کاری" و "ابراز روحیه آغازگری و بدعت" به‌ترتیب اولویت‌های اول تا سوم را در مؤلفه رهبری دارا می‌باشند. در مؤلفه ارزیابی فردی نشانگرهای "حفظ نگرش‌های مثبت و سازنده" و "توصیف خصایص فردی مطلوب برای کارآفرینی" به‌ترتیب اهمیت قرار دارند. در نهایت نشانگرهای "حفظ نگرش‌های مثبت و سازنده"، "اتخاذ مقتضی تصمیمات مناسب" و "جهت‌گیری در راستای تغییر" نیز از مؤلفه مدیریت فردی بالاترین اهمیت را داشته‌اند.

نشریه کارآفرینی در کشاورزی (۲)، شماره (۳) پاییز ۱۳۹۴

جدول ۳- اولویت‌بندی سرفصل‌ها و محتوای دوره‌های آموزش کارآفرینی بر اساس بعد مدیریت اطلاعات و فناوری.

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها	مؤلفه‌ها
۵	۰/۳۲۵	۲/۳۱	۷/۱۳	چگونگی ابراز صداقت، امانت‌داری و وفاداری	رهبری (مؤلفه ۱-۲)
۳	۰/۳۱۷	۲/۳۴	۷/۳۹	ابراز روحیه آغازگری و بدعت	
۲	۰/۳۰۸	۲/۲۶	۷/۳۴	رعایت اخلاق در رفتار کاری	
۷	۰/۳۳۴	۲/۴۴	۷/۳۲	نشان دادن شور و اشتیاق برای دستیابی به هدف	
۹	۰/۳۵۷	۲/۵۶	۷/۱۸	پاسداشت و تصدیق تلاش‌های افراد	
۱۰	۰/۳۷۱	۲/۶۴	۷/۱۲	هدایت دیگران با بیانات مثبت و سازنده	
۸	۰/۳۴۳	۲/۴۴	۷/۱۰	توسعه روحیه تیمی و گروهی	
۱	۰/۳۰۳	۲/۲۶	۷/۴۵	به‌کارگرفتن افراد در پیشرفت امور در راستای یک چشم‌انداز مشترک	
۴	۰/۳۲۴	۲/۳۸	۷/۳۵	تسهیم اختیار و مسئولیت در موقعیت‌های مقتضی	
۶	۰/۳۳۳	۲/۴۲	۷/۲۷	ارج‌نهی و پذیرش تنوع	
۲	۰/۳۳۱	۲/۴۰	۷/۲۴	توصیف خصایص فردی مطلوب برای کارآفرینی	ارزیابی فردی (مؤلفه ۲-۲)
۱	۰/۲۹۴	۲/۲۱	۷/۵۱	ارزیابی قابلیت‌های فردی با تأکید بر خود ارزیابی برای تعیین پتانسیل کارآفرینی	
۱	۰/۲۸۷	۲/۱۵	۷/۵۰	حفظ نگرش‌های مثبت و سازنده	مدیریت فردی (مؤلفه ۲-۳)
۲	۰/۲۸۸	۲/۱۳	۷/۳۷	اتخاذ مقتضی تصمیمات مناسب	
۳	۰/۳۰۷	۲/۳۰	۷/۴۹	جهت‌گیری در راستای تغییر	
۹	۰/۳۳۱	۲/۳۷	۷/۱۶	بهره‌گیری از مهارت‌های حل مسأله با تأکید بر توان کنارآمدن با موقعیت‌های مبهم	
۸	۰/۳۲۶	۲/۳۵	۷/۲۲	برآورد و ارزیابی ریسک	
۷	۰/۳۲۴	۲/۳۰	۷/۰۸	تعیین مسئولیت‌ها در قبال تصمیمات اتخاذ شده توأم با نشان دادن رفتار مسولانه	
۵	۰/۳۱۳	۲/۲۵	۷/۲۰	بهره‌گیری از اصول مدیریت زمان	
۱۰	۰/۳۴۳	۲/۳۴	۶/۸۳	بهره‌گیری از بازخوردها برای رشد فردی	
۴	۰/۳۱۲	۲/۳۱	۷/۳۹	فنون خلاقیت	
۶	۰/۳۲۱	۲/۳۵	۷/۳۲	تدوین و تعیین اهداف فردی	

۳. مبانی کسب و کار: درک مفاهیم بنیادی در زمینه کسب و کار و تجارت که در تصمیم‌گیری‌های مربوطه حایز اهمیت به‌شمار می‌روند: جدول (۴) نشانگرهای تشکیل دهنده مؤلفه‌های مربوط به بعد مبانی کسب و کار را نشان می‌دهد. نتایج بیانگر این است که نشانگرهای "نقش کسب‌وکار و تجارت در جامعه"، "انواع کسب و کارها و انواع فعالیت‌های تجاری" و "عناصر اساسی یک فرهنگ کیفیت/ بهبود مستمر کیفیت با تأکید بر نقش مدیریت" بیشترین اولویت را در بین نشانگرهای تشکیل دهنده مؤلفه مفاهیم کسب و کار داشته‌اند. در مؤلفه فعالیت‌های کسب و کار نیز نشانگرهای "مدیریت بازاریابی و اهمیت آن در اقتصاد جهانی"، "مدیریت راهبردی" و "مفاهیم مدیریت ریسک" به‌ترتیب بیشترین اولویت را دارا هستند.

جدول ۴- اولویت‌بندی سرفصل‌ها و محتوای دوره‌های آموزش کارآفرینی بر اساس بعد مبانی کسب و کار.

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها	مؤلفه‌ها
۱	۰/۳۱۶	۲/۳۲	۷/۳۵	نقش کسب و کار و تجارت در جامعه	مفاهیم کسب و کار (مؤلفه ۱-۳)
۲	۰/۳۱۸	۲/۲۹	۷/۲۱	انواع کسب و کارها و انواع فعالیت‌های تجاری	
۴	۰/۳۳۵	۲/۳۴	۷/۰۱	فرصت‌های تولید ارزش افزوده	
۳	۰/۳۳۱	۲/۳۷	۷/۱۴	عناصر اساسی یک فرهنگ کیفیت/ بهبود مستمر کیفیت با تأکید بر نقش مدیریت	
۵	۰/۳۳۸	۲/۴۰	۷/۱۱	ضرورت رعایت اصول اخلاقی در امور تجاری	فعالیت‌های کسب و کار (مؤلفه ۲-۳)
۱	۰/۳۱۷	۲/۲۷	۷/۱۷	مدیریت بازاریابی و اهمیت آن در اقتصاد جهانی	
۴	۰/۳۳۸	۲/۳۷	۷/۰۱	کارکردهای بازاریابی و فعالیت‌های مرتبط به آن	
۵	۰/۳۵۹	۲/۴۱	۶/۷۰	مفاهیم مدیریت و گستره امور مدیریتی	
۶	۰/۳۶۸	۲/۴۸	۶/۷۴	مفاهیم مدیریت مالی	
۷	۰/۳۸۰	۲/۵۷	۶/۷۷	مفاهیم مدیریت منابع انسانی	
۳	۰/۳۲۷	۲/۳۵	۷/۲۰	مفاهیم مدیریت ریسک	
۲	۰/۳۱۹	۲/۳۰	۷/۲۳	مدیریت راهبردی	

۴. ارتباطات و مهارت‌های بین فردی: درک مفاهیم، راهبردها و نظام‌های موردنیاز برای تعامل اثربخش با دیگران: جدول (۵) نشانگرهای تشکیل دهنده مؤلفه‌های مربوط به بعد ارتباطات و مهارت‌های بین فردی را نشان می‌دهد. نتایج بیانگر این است که نشانگر "توانایی بهره‌گیری از فناوری‌ها و نظام‌های ارتباطی (فکس، پست الکترونیکی، پست صوتی، و ...)" و "تشریح ماهیت ارتباطات اثر بخش" بیشترین اولویت را در بین نشانگرهای تشکیل دهنده مؤلفه مبانی ارتباطات داشته است. نشانگرهای "ارایه خط مشی‌ها جهت تکمیل شرح وظایف کاری کارکنان" و "ماهیت ارتباطات کارکنان" به‌ترتیب بیشترین اهمیت را در مؤلفه رعایت اصول اخلاقی در ارتباطات داشته‌اند. در مؤلفه

نشریه کارآفرینی در کشاورزی (۲)، شماره (۳) پاییز ۱۳۹۴

کار گروهی نیز نشانگرهای "تقویت پذیرش فرهنگی و درک متقابل بین همکاران و کارکنان زیر دست" و "ترغیب روابط مثبت کاری بین افراد" به ترتیب بیشترین اولویت را دارا هستند. نشانگرهای "ماهیت تغییرات سازمانی"، "ماهیت تضادهای سازمانی" و "رسیدگی به شکایات و خواسته‌های مشتریان / مخاطبان" به ترتیب حائز بالاترین رتبه در مؤلفه رویارویی با تضادها (مدیریت تضاد) بوده‌اند.

جدول ۵- اولویت‌بندی سرفصل‌ها و محتوای دوره‌های آموزش کارآفرینی بر اساس بعد ارتباطات و مهارت‌های بین فردی.

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها	مؤلفه‌ها
۲	۰/۲۹۴	۲/۲۵	۷/۶۶	تشریح ماهیت ارتباطات اثر بخش	مبانی ارتباطات (مؤلفه ۱-۴)
۳	۰/۳۰۳	۲/۲۹	۷/۵۵	معرفی فنون و شیوه‌های مختلف ارتباط اثربخش (به‌کارگیری صحیح واژگان و دستور زبان، شنیدن اثربخش، ارایه شفاهی، تعامل رودر رو، نگارش نامه‌های تجاری، پیام‌های اطلاع‌رسانی ترغیب‌کننده، مهیاسازی و استفاده از گزارش‌های پژوهشی یا نوشتاری ساده)	
۴	۰/۳۱۴	۲/۲۹	۷/۳۱	چگونگی بهبود کیفیت و جهت‌دهی خدمات از طریق انواع ارتباطات کلامی، تلفنی، نوشتاری و غیره	
۱	۰/۲۸۵	۲/۱۵	۷/۵۵	توانایی بهره‌گیری از فناوری‌ها و نظام‌های ارتباطی (فکس، پست الکترونیکی، پست صوتی، ...)	ارتباطات کارکنان (مؤلفه ۲-۴)
۳	۰/۲۸۸	۲/۲۴	۷/۷۵	پیگیری خط‌مشی‌ها	
۲	۰/۲۷۸	۲/۱۵	۷/۷۴	ماهیت ارتباطات کارکنان	
۱	۰/۲۶۸	۲/۰۷	۷/۸۳	ارایه خط‌مشی‌ها جهت تکمیل شرح وظایف کاری کارکنان	رعایت اصول اخلاقی در ارتباطات (مؤلفه ۳-۴)
۴	۰/۳۰۸	۲/۲۷	۷/۳۷	هدایت نشست‌های کارکنان	
۲	۰/۲۹۶	۲/۲۵	۷/۶۲	احترام به حوزه و قلمرو خصوصی دیگران	
۱	۰/۲۹۵	۲/۲۷	۷/۶۹	تشریح ملاحظات اخلاقی در ارایه اطلاعات	کار گروهی (مؤلفه ۴-۴)
۴	۰/۳۱۵	۲/۳۲	۷/۳۸	برخورد گرم و صمیمی با دیگران در محیط کار	
۱	۰/۲۹۳	۲/۲۱	۷/۵۵	تقویت پذیرش فرهنگی و درک متقابل بین همکاران و کارکنان زیر دست	
۲	۰/۳۰۲	۲/۲۳	۷/۳۸	ترغیب روابط مثبت کاری بین افراد	کار جمعی و تیمی (مشارکت داشتن در کارها به‌عنوان یک عضو تیم یا گروه)
۳	۰/۳۱۰	۲/۲۲	۷/۱۸	توانایی خود کنترلی	
۱۰	۰/۳۸۹	۲/۵۴	۶/۵۲	ابراز و نشان دادن حس همدلی با دیگران	
۹	۰/۳۴۱	۲/۴۸	۷/۲۶	بهره‌مندی مناسب از جرات و شهامت	رویارویی با تضادها (مدیریت تضاد) (مؤلفه ۴-۵)
۶	۰/۳۲۴	۲/۴۲	۷/۴۷	توانایی مهارت‌های مذاکره	
۷	۰/۳۳۰	۲/۴۳	۷/۳۸	توانایی تعامل‌سازنده با مخاطبان/ مشتریان بدخلق و سخت‌گیر ^۱	
۸	۰/۳۳۱	۲/۴۲	۷/۳۰	توانایی توضیح و تفسیر سیاست‌های مربوطه به مشتریان/ مخاطبان	
۴	۰/۲۹۴	۲/۳۰	۷/۸۴	رسیدگی به شکایات و خواسته‌های مشتریان/ مخاطبان	
۳	۰/۲۸۸	۲/۲۶	۷/۸۳	ماهیت تغییرات سازمانی	
۱	۰/۲۷۶	۲/۱۶	۷/۸۲	ماهیت تضادهای سازمانی	
۲	۰/۲۷۹	۲/۲۲	۷/۹۳	ماهیت و نحوه مدیریت تنش و استرس	
۵	۰/۲۸۹	۲/۲۹	۷/۹۲		

1- Difficult customers /clients

۵. مهارت‌های دیجیتالی: درک مفاهیم و روش‌های موردنیاز برای کار با رایانه: جدول (۶) نشانگرهای تشکیل دهنده مؤلفه‌های مربوط به بعد مهارت‌های دیجیتالی را نشان می‌دهد. نتایج بیانگر این است که نشانگرهای "شیوه استفاده از مؤلفه‌های کنترل پانل در رایانه"، "استفاده از منابع مرجع برای دستیابی به اطلاعات" و "استفاده از واژگان اصلی رایانه" بیشترین اولویت را در بین نشانگرهای تشکیل دهنده مؤلفه مبانی رایانه داشته است. در مؤلفه کار با رایانه نیز نشانگرهای "توانایی ارزیابی اعتبار منابع اینترنتی"، "ماهیت تجارت الکترونیکی" و "نقش اینترنت در تجارت" به ترتیب بیشترین اولویت را دارا هستند.

جدول ۶- اولویت‌بندی سرفصل‌ها و محتوای دوره‌های آموزش کارآفرینی بر اساس بعد مهارت‌های دیجیتالی.

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها	مؤلفه‌ها
۳	۰/۲۹۰	۲/۲۳	۷/۶۹	استفاده از واژگان اصلی رایانه	
۸	۰/۳۳۵	۲/۴۵	۷/۳۲	توانایی به‌کارگیری دستورات اصلی جهت بهره‌گیری از نرم‌افزارها	
۶	۰/۳۲۸	۲/۳۳	۷/۱۲	مهارت استفاده درست از میزکار رایانه	
۷	۰/۳۳۳	۲/۴۲	۷/۲۷	فشرده‌سازی و تغییر فایل‌ها	مبانی رایانه
۲	۰/۲۸۶	۲/۱۶	۷/۵۶	استفاده از منابع مرجع برای دستیابی به اطلاعات	(مؤلفه ۱-۵)
۵	۰/۳۰۶	۲/۳۵	۷/۶۸	استفاده از سیستم‌های اجرای دستور یا منو در رایانه	
۱	۰/۲۸۰	۲/۱۴	۷/۶۳	شیوه استفاده از مؤلفه‌های کنترل پانل در رایانه	
۴	۰/۳۰۳	۲/۲۷	۷/۵۱	دسترسی به اطلاعات از طریق درایوها یا ورودی‌های مختلف رایانه	
۷	۰/۳۱۰	۲/۲۹	۷/۳۹	مهارت‌های اساسی کاوش در شبکه (وب)	
۱	۰/۲۷۶	۲/۱۳	۷/۷۱	توانایی ارزیابی اعتبار منابع اینترنتی	
۶	۰/۳۰۵	۲/۲۹	۷/۴۸	مهارت‌های سازماندهی و مدیریت فایل با استفاده از رایانه	
۸	۰/۳۱۹	۲/۳۷	۷/۴۴	برقراری ارتباط از طریق رایانه	کار با رایانه
۹	۰/۳۳۱	۲/۴۳	۷/۳۳	حل مسایل رومزره و معمول سخت‌افزاری و نرم‌افزاری	(مؤلفه ۲-۵)
۵	۰/۲۹۹	۲/۳۳	۷/۷۸	استفاده از ابزارهای سخت‌افزاری رایانه‌ای	
۲	۰/۲۸۲	۲/۲۲	۷/۸۷	ماهیت تجارت الکترونیکی	
۳	۰/۲۹۷	۲/۲۶	۷/۶۱	نقش اینترنت در تجارت	
۴	۰/۲۹۸	۲/۲۴	۷/۵۰	توسعه یک وب سایت یا تارنمای اصلی	

۶. اقتصاد: درک اصول و مفاهیم اقتصادی پایه در ارتباط با مالکیت و گردانش کسب و کارهای کوچک/ کارآفرینی: جدول (۷) نشانگرهای تشکیل دهنده مؤلفه‌های مربوط به بعد اقتصاد را نشان می‌دهد. نتایج بیانگر این است که نشانگر "توانایی تمیز و تشخیص بین کالاها و خدمات اقتصادی"، "عوامل مختلف تولید و ترکیب آن‌ها" و "انواع مختلف مطلوبیت اقتصادی حاصل از کسب و کار و فعالیت‌های تجاری" بیشترین اولویت را در بین نشانگرهای تشکیل دهنده مؤلفه مفاهیم اساسی اقتصاد داشته است. نشانگرهای "تحلیل پیامد تخصصی شدن نیروی کار و تقسیم کار بر بهره‌وری"، "ماهیت و چگونگی تحلیل هزینه/ فایده" و "مفهوم اقتصاد مقیاس" به ترتیب اولویت‌های اول تا سوم را در مؤلفه روابط هزینه- سود به خود اختصاص داده‌اند. در مؤلفه شاخص‌ها/ روندهای اقتصادی نیز نشانگرهای "پیامد چرخه‌های تجاری بر فعالیت‌های اقتصادی"، "ماهیت شاخص بهای مشتری" و "مفهوم تولید ناخالص ملی" به ترتیب بیشترین اولویت را دارا هستند. نشانگرهای "ارزیابی و برآورد پیامد اقدامات دولت بر فعالیت‌های اقتصادی خطرپذیر و کارآفرینانه"، "مفهوم رقابت" و "روابط بین دولت و دنیای کسب و کار/ تجارت" به ترتیب حائز بالاترین رتبه در مؤلفه نظام‌های اقتصادی بوده‌اند. در نهایت نشانگرهای "ارزیابی عوامل تأثیرگذار بر توانایی یک کشور در عرصه تجارت بین‌الملل"، "نقش نرخ مبادله در تجارت" و "تأثیر شرایط و محیط اجتماعی و فرهنگی بر تجارت جهانی" نیز از مؤلفه فروش بالاترین اهمیت را داشته‌اند.

جدول ۷- اولویت بندی سرفصل ها و محتوای دوره های آموزش کارآفرینی بر اساس بعد اقتصاد.

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	گویه ها	مؤلفه ها
۱	۰/۲۹۷	۲/۲۲	۷/۴۷	توانایی تمیز و تشخیص بین کالاها و خدمات اقتصادی	مفاهیم اساسی اقتصاد (مؤلفه ۶-۱)
۲	۰/۳۰۲	۲/۱۹	۷/۲۵	عوامل مختلف تولید و ترکیب آن ها	
۷	۰/۳۲۸	۲/۳۶	۷/۱۸	مفاهیم مربوط به کمیابی	
۸	۰/۳۳۴	۲/۴۱	۷/۲۱	مفاهیم مربوط به هزینه های فرصت	
۵	۰/۳۲۲	۲/۴۶	۷/۶۲	ماهیت علم اقتصاد و فعالیت های اقتصادی	
۳	۰/۳۰۶	۲/۳۱	۷/۵۷	انواع مختلف مطلوبیت اقتصادی حاصل از کسب و کار و فعالیت های تجاری	
۴	۰/۳۱۴	۲/۳۲	۷/۳۸	تعیین اصول عرضه و تقاضا	روابط هزینه- سود (مؤلفه ۶-۲)
۶	۰/۳۲۷	۲/۳۵	۷/۱۸	مفهوم قیمت	
۴	۰/۳۲۵	۲/۳۴	۷/۲۰	مفهوم بهره وری	
۲	۰/۳۱۴	۲/۳۱	۷/۳۶	ماهیت و چگونگی تحلیل هزینه/ فایده	
۱	۰/۳۱۳	۲/۳۰	۷/۳۶	تحلیل پیامد تخصصی شدن نیروی کار و تقسیم کار بر بهره وری	
۶	۰/۳۳۳	۲/۳۹	۷/۱۸	مفهوم و روابط بین تجارت و کسب و کار و نیروی کار سازماندهی شده	
۵	۰/۳۲۳	۲/۳۵	۷/۲۷	قانون نرخ بازگشت کاهنده و عوامل محدود کننده بازده	شاخص ها/ روندهای اقتصادی (مؤلفه ۶-۳)
۳	۰/۳۱۵	۲/۳۸	۷/۵۷	مفهوم اقتصاد مقیاس	
۴	۰/۳۳۲	۲/۴۲	۷/۲۹	معیارهای مورد استفاده در تحلیل شرایط اقتصادی	
۲	۰/۳۰۷	۲/۲۹	۷/۴۵	ماهیت شاخص بهای مشتری	
۳	۰/۳۳۲	۲/۴۱	۷/۲۸	مفهوم تولید ناخالص ملی	
۱	۰/۲۹۷	۲/۲۶	۷/۶۳	پیامد چرخه های تجاری بر فعالیت های اقتصادی	
۶	۰/۳۱۳	۲/۳۶	۷/۵۳	انواع نظام های اقتصادی	نظام های اقتصادی (مؤلفه ۶-۴)
۳	۰/۲۹۹	۲/۲۴	۷/۴۹	روابط بین دولت و دنیای کسب و کار/ تجارت	
۱	۰/۲۹۷	۲/۲۰	۷/۴۱	ارزیابی و برآورد پیامد اقدامات دولت بر فعالیت های اقتصادی خطرپذیر و کارآفرینانه	
۸	۰/۳۳۳	۲/۳۶	۷/۰۷	مفهوم بنگاه های خصوصی	
۹	۰/۳۳۸	۲/۴۳	۷/۱۷	ارزیابی و برآورد عوامل مؤثر بر سوددهی یک کسب و کار و فعالیت تجاری	
۴	۰/۳۰۴	۲/۲۳	۷/۳۴	عوامل مؤثر بر ریسک در یک کسب و کار و فعالیت تجاری	
۲	۰/۲۹۷	۲/۲۲	۷/۴۵	مفهوم رقابت	تجارت بین المللی (مؤلفه ۶-۵)
۷	۰/۳۲۲	۲/۳۱	۷/۱۷	انواع ساختار بازار	
۵	۰/۳۰۷	۲/۳۰	۷/۴۷	پیامد کارآفرینی/ بنگاه های کوچک بر اقتصاد بازار	
۴	۰/۲۹۸	۲/۲۴	۷/۵۰	فرصت های کسب و کار و کارآفرینی کوچک مقیاس (خرده با) در تجارت بین الملل	
۳	۰/۲۹۸	۲/۲۴	۷/۵۰	تاثیر شرایط و محیط اجتماعی و فرهنگی بر تجارت جهانی	
۲	۰/۲۹۸	۲/۲۴	۷/۵۰	نقش نرخ مبادله در تجارت	
۱	۰/۲۹۸	۲/۲۴	۷/۵۰	ارزیابی عوامل تأثیرگذار بر توانایی یک کشور در عرصه تجارت بین الملل	

۷. سواد مالی: درک مفاهیم، رویه‌ها و راهبردهای فردی مدیریت منابع مالی و پول: جدول (۸)

نشانگرهای تشکیل دهنده مؤلفه‌های مربوط به بعد مدیریت منابع مالی و پول را نشان می‌دهد. نتایج بیانگر این است که نشانگر "کارکردهای پول به‌عنوان ابزار داد و ستد، واحد سنجش، نگهداشت ارزش"، "استفاده اثربخش از پول" و "انواع گردش پول (پول کاغذی، سکه، سند و سفته، اوراق بهادار دولتی، اسکناس صادره از خزانه و...)" بیشترین اولویت را در بین نشانگرهای تشکیل دهنده مؤلفه اصول و مبانی پول داشته است. نتایج بیانگر این است که نشانگر "توصیف خدمات ارائه شده از سوی موسسات مالی"، "انتخاب مؤسسه مالی جهت همکاری" و "بازکردن حساب با مؤسسه مالی" بیشترین اولویت را در بین نشانگرهای تشکیل دهنده مؤلفه خدمات مالی داشته است. نشانگرهای "ایجاد یک پیشینه اعتباری مثبت"، "بهبود و ترمیم موجودی، پیشینه و ارزش اعتباری" و "ندوین بودجه شخصی" به ترتیب اولویت‌های اول تا سوم را در مؤلفه مدیریت فردی منابع مالی و پول به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۸- اولویت بندی سرفصل ها و محتوای دوره های آموزش کارآفرینی بر اساس بعد سواد مالی.

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	گویه ها	مؤلفه ها
۵	۰/۳۱۴	۲/۳۳	۷/۴۱	انواع مبادلات مالی (نقد، اعتبارات و...)	
۱	۰/۳۰۵	۲/۲۸	۷/۴۶	کارکردهای پول به عنوان ابزار داد و ستد، واحد سنجش، نگهداشت ارزش	
۴	۰/۳۰۹	۲/۲۶	۷/۳۰	منابع درآمدی (حقوق/ دستمزد، اجاره، سهام، وجوه انتقالی و...)	
۳	۰/۳۰۸	۲/۲۸	۷/۴۱	انواع گردش پول (پول کاغذی، سکه، سند و سفته، اوراق بهادار دولتی، اسکناس صادره از خزانه و...)	اصول و مبانی پول (مؤلفه ۷-۱)
۷	۰/۳۲۱	۲/۲۹	۷/۱۳	خواندن و تفسیر یک مانده حساب	
۶	۰/۳۱۹	۲/۳۳	۷/۳۰	ارزش زمانی پول	
۹	۰/۳۴۰	۲/۴۷	۷/۲۸	تشریح هزینه های مربوط به اعتبارات	
۸	۰/۳۳۰	۲/۳۹	۷/۲۴	تشریح و تبیین مسئولیت های قانونی مربوط به استفاده از پول	
۲	۰/۳۰۷	۲/۲۴	۷/۳۰	استفاده اثربخش از پول	
۱	۰/۲۷۹	۲/۱۳	۷/۶۴	توصیف خدمات ارائه شده از سوی موسسات مالی	خدمات مالی (مؤلفه ۷-۲)
۴	۰/۳۴۸	۲/۴۲	۷/۹۶	تشریح و تبیین مسولیت های موسسات مالی	
۵	۰/۳۵۶	۲/۴۷	۷/۹۵	تشریح و تبیین هزینه های مربوط به استفاده از خدمات مالی	
۲	۰/۳۲۸	۲/۳۸	۷/۲۴	انتخاب موسسه مالی جهت همکاری	
۳	۰/۳۴۷	۲/۴۳	۷/۰۲	بازکردن حساب با موسسه مالی	
۱۰	۰/۳۳۸	۲/۴۸	۷/۳۳	تعیین اهداف مالی	مدیریت فردی منابع مالی و پول (مؤلفه ۷-۳)
۱۳	۰/۳۵۲	۲/۶۰	۷/۴۰	تدوین طرح پس انداز	
۵	۰/۲۹۸	۲/۲۵	۷/۵۵	تدوین طرح هزینه کرد	
۱۱	۰/۳۴۰	۲/۴۷	۷/۲۶	سپرده گذاری و برداشت از حساب	
۹	۰/۳۲۸	۲/۳۷	۷/۲۴	تکمیل اسناد مالی	
۱۲	۰/۳۴۲	۲/۴۲	۷/۰۷	نگهداشت صورت حساب های مالی	
۸	۰/۳۲۷	۲/۳۶	۷/۲۲	بازخوانی و تطبیق اظهارات مالی	
۷	۰/۳۱۲	۲/۲۹	۷/۳۵	شناسایی و اصلاح خطاهای حسابداری	
۶	۰/۳۱۱	۲/۲۸	۷/۳۲	تشریح و تبیین انواع سرمایه گذاری	
۱	۰/۲۹۸	۲/۲۴	۷/۹۳	ایجاد یک پیشینه اعتباری مثبت	
۴	۰/۲۹۸	۲/۲۴	۷/۷۸	سرمایه گذاری پولی	
۳	۰/۲۹۸	۲/۲۴	۷/۸۰	تدوین بودجه شخصی	
۲	۰/۲۹۸	۲/۲۴	۷/۳۱	بهبود و ترمیم موجودی، پیشینه و ارزش اعتباری	

۸. توسعه حرفه‌ای: درک مفاهیم و راهبردهای موردنیاز برای کشف، رشد و توسعه: جدول (۹) نشانگرهای تشکیل دهنده مؤلفه‌های مربوط به بعد توسعه حرفه‌ای را نشان می‌دهد. نتایج بیانگر این است که نشانگرهای "تشریح و تبیین حقوق کارگران"، "انتخاب و استفاده از منابع اطلاعات شغلی" و "تشریح و تبیین فرصت‌های اشتغالزایی بر مبنای کارآفرینی" بیشترین اولویت را در بین نشانگرهای تشکیل دهنده مؤلفه برنامه‌ریزی شغلی داشته است. در مؤلفه مهارت‌های کاریابی نیز نشانگرهای "تشریح و تبیین گزینه‌های ممکن و مهارت‌های موردنیاز ممکن برای پیشرفت شغلی"، "تشریح نحوه تدوین پیشنه شغلی یا سابقه کاری" و "تشریح نحوه مصاحبه برای کسب یک شغل (مصاحبه شغلی)" به ترتیب بیشترین اولویت را دارا هستند.

جدول ۹- اولویت‌بندی سرفصل‌ها و محتوای دوره‌های آموزش کارآفرینی بر اساس بعد توسعه حرفه‌ای.

رتبه	ضرب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها	مؤلفه‌ها
۴	۰/۲۸۷	۲/۱۲	۷/۳۹	ارزیابی فرصت‌های شغلی بر اساس وضعیت اقتصادی در حال حاضر و در آینده	برنامه‌ریزی شغلی
۳	۰/۸۲	۲/۱۸	۷/۷۲	تشریح و تبیین فرصت‌های اشتغالزایی بر مبنای کارآفرینی	(مؤلفه ۸-۱)
۵	۰/۲۹۱	۲/۱۸	۷/۵۱	تحلیل انتظارات و توقعات شاغلان در محیط کسب و کار	
۱	۰/۲۵۲	۱/۹۵	۷/۷۲	تشریح و تبیین حقوق کارگران	(مؤلفه ۸-۲)
۲	۰/۲۷۹	۲/۱۵	۷/۷۱	انتخاب و استفاده از منابع اطلاعات شغلی	
۵	۰/۲۹۹	۲/۲۶	۷/۵۳	تشریح راهبردهای کاریابی	مهارت‌های کاریابی
۶	۰/۳۰۰	۲/۲۲	۷/۳۹	تشریح نحوه تکمیل یک تقاضانامه شغلی	
۳	۰/۲۸۹	۲/۱۹	۷/۵۶	تشریح نحوه مصاحبه برای کسب یک شغل (مصاحبه شغلی)	(مؤلفه ۸-۲)
۲	۰/۲۸۸	۲/۲۶	۷/۸۳	تشریح نحوه تدوین پیشنه شغلی یا سابقه کاری	
۷	۰/۳۰۵	۲/۳۵	۷/۷۱	معرفی راهکارها و فنون کسب تجربه کاری و بهره‌مندی از منابع توسعه حرفه‌ای (نظیر کارآموزی، عضویت در انجمن‌های حرفه‌ای، شرکت در نمایشگاه‌ها و مجامع حرفه‌ای و غیره)	(مؤلفه ۸-۲)
۴	۰/۲۹۷	۲/۲۱	۷/۴۴	تشریح و تبیین نیازهای جاری آموزشی به‌عنوان یک نیروی کار (آموزش ضمن خدمت)	
۱	۰/۲۷۰	۲/۰۹	۷/۷۲	تشریح و تبیین گزینه‌های ممکن و مهارت‌های موردنیاز ممکن برای پیشرفت شغلی	

بحث و نتیجه‌گیری

امروزه توافق عامی ایجاد شده که کارآفرینی قابل آموزش دادن و یادگیری است. مؤلفه‌های مختلفی در بهبود صلاحیت و توانمندی کارآفرینان نقش ایفا می‌کنند، که توسط سازمان‌ها و موسسات بخش خصوصی در قالب برنامه‌های آموزشی متعدد به متقاضیان ارائه شده است. از طرفی محتوا و سرفصل‌های این برنامه‌ها همواره از دیدگاه دست‌اندرکاران برنامه‌ها تدوین شده و کمتر اولویت متقاضیان لحاظ شده است. بر این اساس هدف پژوهش حاضر که به روش پیمایشی انجام شده است، شناسایی و ارزیابی سرفصل‌ها و محتوای دوره‌های آموزش کارآفرینی بر اساس فرآیند و رفتار کارآفرینی و کسب و کار از دیدگاه کارآفرینان شرکت‌کننده در دوره‌های آموزشی بود. مهارت‌های موردنیاز متقاضیان در قالب ۸ بعد، ۳۱ مؤلفه و ۱۷۶ نشانگر مورد ارزیابی قرار گرفت که نتایج آن بیانگر این است که ابعاد توسعه حرفه‌ای، ارتباطات و مهارت‌های بین فردی، مهارت‌های دیجیتالی، اقتصاد، رفتار/ خصایص کارآفرینی، سواد مالی، فرآیندهای کارآفرینانه، مبانی کسب و کار به ترتیب در اولویت‌های اول تا هشتم قرار داشتند.

با توجه به چندگانگی و ارتباط مؤلفه‌های محتوایی آموزش کارآفرینی شناسایی شده در این تحقیق می‌توان نتیجه‌گیری نمود که آموزش کارآفرینی را می‌بایست فراتر از آموزاندن چگونگی راه‌اندازی یک کسب و کار دانست. به‌واقع آموزش کارآفرینی، متضمن بهبود یادگیری فراگیران جهت کسب دانش و مهارت‌های جدید و کاربرد آن‌ها در عرصه عمل و دنیای واقعی، بهبود عملکرد نهادها و مراکز آموزشی در جریان پرورش سرمایه انسانی دانا و توانا و در نتیجه ارتقای سهم نظام آموزش در توسعه یک جامعه دانایی‌محور است. پژوهش‌های دیگری نیز اعتقاد دارند که محتوای آموزش‌ها باید به نحوی باشد که در نهایت منجر به تربیت و پرورش افرادی خلاق و نوآور شود و در برگزیده محتوایی در مورد توسعه مهارت‌های مباحثه، رهبری، توسعه محصول جدید، تفکر خلاق و عرضه نوآوری‌های فنی باشد (McMullen and Long, 1987; Vesper and McMullen, 1988).

آموزش کارآفرینانه در پی توانمندسازی افراد، جهت شناسایی فرصت‌ها در زندگی (Ireland et al., 2003) و پیگیری این فرصت‌ها از طریق خلق ایده‌های جدید در پرتو اندیشه‌ورزی سیستمی، انتقادی و خلاقانه و فراهم‌سازی منابع موردنیاز برای عملی نمودن ایده‌ها در قالب کسب و کارهای نوآورانه، سرمایه‌گذاری‌های مخاطره‌آمیز و ابتکارات سودمند است (Chrisman et al., 2003; Upton et al., 2001). این توانمندی، متضمن توسعه متوازن، مداوم و یکپارچه صلاحیت‌ها و شایستگی‌های چندگانه فردی (خلاقیت، ابتکار، اعتماد

به نفس و...)، حرفه‌ای و تخصصی، اجتماعی، شهروندی و... است (Hills, 1988; Scott and Twomey, 1988; Hood and Young, 1993; McMullan and Long, 1987; Plaschka and Welsch, 1990). روی هم رفته، یافته‌های این تحقیق موید ضرورت رویگردی فرآیندنگر و سیستمی برای درک رفتار کارآفرینانه و ارایه محتوای مناسب و جامع برای در همه ابعاد شناسایی شده است.

پیشنهادها

- در راستای انجام تحقیق فوق پیشنهادهای زیر حائز اهمیت توجه است.
- با توجه به بین‌رشته‌ای و چندرشته‌ای بودن آموزش کارآفرینی، و نوپا بودن این حوزه در کشور و تقاضای فزاینده برای دوره‌های آموزش کارآفرینی، پیشنهاد می‌شود، ارگانی با عنوان دبیرخانه، شورا یا کمیته ملی آموزش کارآفرینی در سطح ملی برای سیاستگذاری راهبردی و هماهنگ‌سازی نهادهای ذیربط، برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، تنظیم محتوا و استانداردهای آموزش کارآفرینی در کشور و نظارت بر فعالیت دستگاه‌های مرتبط با حضور خبرگان آموزش کارآفرینی و نمایندگان دستگاه‌ها و موسسات ذیربط تشکیل شود.
  - اعتبارسنجی و اعطای گواهی به مراکز ارایه دهنده دوره‌های آموزش کارآفرینی بر اساس استانداردهای محتوایی، امکانات و زیرساخت‌ها، قابلیت آموزشگران و نظایر آن موجب می‌شود تا ضمن جلوگیری از ورود افراد و موسسات غیر استاندارد به این عرصه، کیفیت آموزش کارآفرینی و در نتیجه، دستاوردهای آن ارتقا یابد. برای این منظور، تدوین نظام‌نامه و استانداردهای ملی آموزش کارآفرینی (در ارتباط با کارکردهای مختلف نظام آموزشی اعم از راهبردها، چشم‌انداز، رسالت‌ها و ماموریت‌ها، برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، صلاحیت‌های آموزشگران، ماهیت یاددهی-یادگیری، محتوا، صلاحیت‌های موردنیاز فراگیران، ارزیابی و ارزشیابی آموزشی، مدیریت آموزشی، تلفیق ابعاد حرفه‌ای آموزش کارآفرینانه در نظام توسعه حرفه‌ای آموزشگران...) ضروری است. در این بین، محتوای آموزش کارآفرینی، چنانچه یافته‌های این تحقیق نشان داد، می‌بایست با درک و در نظر گرفتن همه عناصر و اجزا و خصایص و قابلیت‌های موردنیاز برای انجام رفتار کارآفرینانه و فرآیند توسعه کسب‌وکار به انجام رسد.
  - انجام پژوهش‌هایی از این دست، به‌ویژه از طریق نیازسنجی آموزشی و مراجعه به نظرات کارشناسان و صاحب‌نظران آموزش کارآفرینی و نیز کارآفرینان و صاحبان کسب و کار می‌تواند نقش

مهمی در شناسایی سرفصل‌ها و محتوای آموزش کارآفرینی و تدوین برنامه درسی^۱ و طراحی دوره‌های آموزش کارآفرینی ایفا نماید. تدوین و پایش استانداردهای محتوایی دوره‌های آموزش کارآفرینی اساس اعتبارسنجی و تضمین کیفیت این دوره‌ها به‌شمار می‌رود. این مأموریت مهم می‌تواند توسط ارگان پیش‌گفته به انجام برسد.

• با توجه به تعدد و چندگانه بودن قابلیت‌ها و صلاحیت‌های موردنیاز برای انجام رفتار کارآفرینانه و مراحل و ابعاد مختلف توسعه کسب و کار، تدوین دوره‌های آموزش کارآفرینی به‌صورت پودمانی^۲ می‌تواند متقاضیان را در انتخاب و بهره‌گیری از محتوای موردنیاز یاری رساند. این پودمان‌ها هم می‌تواند به‌صورت حضوری و هم به‌صورت برخط یا مجازی ارائه شود. البته با توجه به تنوع حوزه‌ها و زمینه‌های کسب و کار، لازم است در تدوین محتوای آموزش کارآفرینی، علاوه بر ابعاد کسب و کار، ملزومات خاص هر یک از این زمینه‌ها (برای نمونه گردشگری، فناوری زیستی، کسب و کارهای کشاورزی، ...) نیز در نظر گرفته شود. این رویکرد به تخصصی شدن آموزش کارآفرینی کمک خواهد نمود. این امر مستلزم رویکرد چندرشته‌ای از طریق بهره‌گیری از متخصصان موضوعی در این زمینه‌ها در کنار متخصصان آموزش و کارآفرینی هنگام تدوین محتوا یا برنامه آموزشی دوره‌های کارآفرینی است. همچنین با توجه به تغییر و تحولات فنی و نهادی و پویایی فرصت‌های کسب و کار، طراحی دوره‌های آموزش کارآفرینی می‌بایست با رویکردی آینده‌نگر صورت گیرد.

• در پایان پیشنهاد می‌شود متناسب با ابعاد و مؤلفه‌های مختلف آموزش کارآفرینی، از روش‌های آموزشی، فرصت‌های یادگیری و محیط‌های آموزشی، آموزشگران، ساختار و مدیریت مناسب برای ارائه دوره‌های آموزش کارآفرینی بهره گرفته شود. در این خصوص، شناسایی و استفاده از منابع و فرصت‌های یادگیری و آموزشی جامعه برای آموزش کارآفرینی در قالب کارورزی و کارآموزی مبتنی بر الگوهای استاد-شاگردی (Mentoring)، بهره‌گیری از کارآفرینان مجرب به‌عنوان الگوهای حرفه‌ای موفق در نقش مشاور، هدایتگر و راهنما و الگوسازی کارآفرینی‌های موفق و تلفیق آن‌ها در برنامه‌های آموزش کارآفرینی، آموزش مبتنی بر پروژه‌های یادگیری کارآفرینانه- نظیر طراحی، راه‌اندازی و مدیریت یک شرکت‌های دانشگاهی فناور و دانش‌بنیان با همکاری مراکز رشد دانشگاهی- و نظایر آن پیشنهاد می‌شود.

1- Entrepreneurship curriculum development

2- Modular

منابع

۱. ابراهیمی، س.، کارنامه، ح.، نصوحی، م.، و محمودی، م. ۱۳۸۵. دانشگاه‌های کارآفرین و آموزش‌های مورد نیاز کارآفرینان، مجموعه مقالات اولین همایش ملی مدیریت کارآفرینی، تهران.
۲. صالحی نجف‌آبادی، ر.، عابدی، م.ر.، و فرحبخش، ک. ۱۳۸۵. بررسی تأثیر راهنمای شغلی به شیوه فرآیند آمادگی حرفه‌ای و آموزش کارآفرینی بر افزایش رفتار کاریابی زنان بیکار شهرکرد. تازه‌ها و پژوهش‌های مشاوره، ۵ (۱۷): ۹۴-۷۷.
۳. طالبی، ک.، و زارع یکتا، م.ر. ۱۳۸۷. آموزش کارآفرینی دانشگاهی و نقش آن در ایجاد و توسعه شرکت‌های کوچک و متوسط (SMEs) دانش بنیان. توسعه کارآفرینی، ۱ (۱): ۱۳۱-۱۱۱.
۴. علی‌میری، م. ۱۳۸۷. آموزش کارآفرینی: پیدایش، توسعه، گرایش‌ها و چالش‌ها. توسعه کارآفرینی، ۱ (۱): ۱۶۹-۱۳۳.
۵. مقیمی، سید محمد.، احمدپور داریانی، محمود. (۱۳۸۷). آموزش کارآفرینی درکسب و کارهای کوچک و متوسط ایران: نیازها و راهکارها. توسعه کارآفرینی، ۱ (۱): ۱۳۱-۱۱۱.
6. Aldrich, H., Jones, T.P. and Mcevoy, D. 2005. Ethnic Advantage and Minority Business Development. in Ward, R., Jenkins, R. (Eds), Ethnic Business, Cambridge University Press, Cambridge.
7. Aldrich, H., Martinez, E. and Argelia, E. 2001. May are Called, but Reward Chosen An Evolutionary Perspective for the Study of Entrepreneurship. Theory and Practice, 25(4): 41-61.
8. Chrisman, J.J., Chua, J.H. and Sharma, P. 2003. Current trends and future directions in family business management studies: Toward a theory of the family firm. Coleman White Paper Series, 4: 1-63. Retrieved June 2005, from <http://www.usasbe.org>.
9. Colette, H., Hill, F. and Leitch, C. 2005. Entrepreneurship education and training: can entrepreneurship be taught? Part I, Journal of Education and Training, 47(2): 18-27.
10. Dimov, D.P. and Shepherd, D.A. 2005. Human capital theory and venture capital firms: Exploring "home runs" and "strike outs." Journal of Business Venturing, 20(1): 1-21.
11. Donckels, R. 1991. Education and entrepreneurship experiences from secondary and university education in Belgium. Journal of Small Business and Entrepreneurship, 9(1): 35-42.
12. Fleming, P. 1996. Entrepreneurship Education in Ireland: A Longitudinal Study. Academy of Entrepreneurship Journal, 2(1): 31-43.

13. Garavan, T. and O’Cinneide, B. 1994. Entrepreneurship Education and Training Programmes: A Review and valuation (Part 1), *Journal of European Industrial Training*, 18(8): 3-12.
14. Garavan, T. and O’Cinneide, B. 1994. Entrepreneurship Education and Training Programmes: A Review and valuation (Part 2). *Journal of European Industrial Training*, 18(11): 13-21.
15. Gartner, W.B. and Vesper, K.H. 1994. Experiments in entrepreneurship education: Success and failures. *Journal of Business Venturing*, 9: 179-187.
16. Gartner, W.B. 2001. Is there an elephant in entrepreneurship? Blind assumptions in theory development. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 25(4): 27-39.
17. Gartner, W.B., Bird, B.J. and Starr, J.A. 1992. Acting as if: Differentiating entrepreneurial from organizational behavior. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 16(3): 13-32.
18. Gorman, G., Hanlon, D. and King, W. 1997. Some research perspectives on entrepreneurship education, enterprise education, and education for small business management: A ten-year literature review. *International Small Business Journal*, 15: 56-77.
19. Hills, G.E. 1988. Variations in university entrepreneurship education: An empirical study of an evolving field. *Journal of Business Venturing*, 3: 109-122.
20. Hood, J.N. and Young, J.E. 1993. Entrepreneurship's requisite areas of development: A survey of top executives in successful entrepreneurial firms. *Journal of Business Venturing*, 8: 115-135.
21. Ireland, R.D., Hitt, M.A. and Sirmon, D.G. 2003. A model of strategic entrepreneurship: The construct and its dimensions. *Journal of Management*, 29(6): 963-989.
22. Kickul, J. and Gundry, L.K. 2002. Prospecting for strategic advantage: The proactive entrepreneurial personality and small firm innovation. *Journal of Small Business Management*, 40(2): 85-97.
23. Klatt, L.A. 1988. A Study of Small Business/Entrepreneurial Education in Colleges and Universities.” *The Journal of Private Enterprise*, 4: 103-108.
24. Krejcie, R.V. and Morgan, D.W. 1970. Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30: 607-610.
25. Kriesner, W.F. 1998. Small Business Course Content, Training and Other Critical Factors in the Success of Small Business Training Courses. Montreal, Canada, Paper Presented to the 30th Annual World Conference of the International Council for Small Business, June.
26. McGrath, R.G., MacMillan, I.C. and Scheinbert, S. 1992. Elitist, risk takers and rugged individualists? An exploratory analysis of cultural differences between entrepreneurs and non-entrepreneurs. *Journal of Business Venturing*, 7(2): 115-136.

27. McMullan, W.E. and Long, W.A. 1987. Entrepreneurship education in the nineties. *Journal of Business Venturing*, 2: 261-275.
28. Plaschka, G.R. and Welsch, H.P. 1990. Emerging structures in entrepreneurship education: Curricula designs and strategies. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 14(3): 55-71.
29. Preshing, W.A. 1991. Education by projects. *Journal of Small Business and Entrepreneurship*, 9(1): 55-59.
30. Ronstadt, R. 1987. The educated entrepreneurs: A new era of entrepreneurial education is beginning. *American Journal of Small Business*, 11(4): 37-53.
31. Scott, M.G. and Twomey, D.F. 1998. The long-term supply of entrepreneurs: Student's career aspirations in relation to entrepreneurship. *Journal of Small Business Management*, 26(4): 5-13.
32. Shepherd, D.A. and Zacharakis, A. 2001. Speed to initial public offering of VC-backed companies. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 25(3): 59-69.
33. Shepherd, D.A. and Zacharakis, A. 2002. Venture capitalists' expertise: A call for research into decision aids and cognitive feedback. *Journal of Business Venturing*, 17(1): 1-20.
34. Solomon, G.T., Duffy, S. and Tarabishy, A. 2002. The state of entrepreneurship education in the United States: A nationwide survey and analysis. *International Journal of Entrepreneurship Education*, 1(1): 65-86.
35. Solomon, G.T., Weaver, K.M. and Fernald, L.W. 1994. Pedagogical Methods of Teaching Entrepreneurship: An Historical Perspective. *Gaming and Simulation*, 25(3): 338-253.
36. Upton, N., Teal, E.J. and Felan, J.T. 2001. Strategic and business planning practices of fast-growing family firms. *Journal of Small Business Management*, 39(4): 60-72.
37. Van der Sluis, J. and Van Praag, M. 2008. Education and Entrepreneurship Selection and Performance: A Review of The Empirical Literature. *Journal of Economic Surveys*, 22(5): 795-841.
38. Vesper, K.H. and McMullan, W.E. 1988. Entrepreneurship: Today Courses, Tomorrow Degrees? *Entrepreneurship Theory and Practice*, 13(1): 7-13.
39. Zeithaml, C.P., Rice, G.H. 1987. Entrepreneurship/Small Business Education in American Universities. *Journal of Small Business Management*, 25(1): 44-50.

Gorgan University of Agricultural
Sciences and Natural Resources

Journal of Entrepreneurship in Agriculture Vol. 2(3), 2015

<http://jead.gau.ac.ir>

Assessing contents of entrepreneurship training courses based on entrepreneurship and business behavior and process

Gh.H. Abdollahzadeh¹, A. Arabiun², M. Sharif Sharifzadeh³ and M. Talaei⁴

¹ Associated Prof., Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources,

² Associated Prof., University of Tehran, ³ Associated Prof., Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural, ⁴ M.Sc. Student, University of Tehran

Received: 03/07/2014 ; Accepted: 13/10/2014

Abstract

It is becoming clear that entrepreneurship, or certain facets of it, can be taught. Currently, there has been a proliferation of training courses dedicated to entrepreneurship, so it is need to formulate consensus on syllabuses and content from the viewpoint of the candidate-entrepreneurs to respond to the learning needs of the Nominees. The aim of current research is to identify and assess syllabuses and contents of entrepreneurship training program based on entrepreneurship and business behavior and process. The current applied research carried out according survey method and cross sectional method, and utilized questionnaire tools in order to data gathering. Statistical population contains all candidates who participate in business and entrepreneurship skills training program that hold by Ministry of Labor and Social Affair in Kermanshah province. By using Krejcie and Morgan table, 174 sample selected and simple random sampling exploited to select respondent nominees. Needed skills are assessed in term of 8 dimensions, 31 components and 176 items, results showed that dimensions include; professional development, communications and interpersonal skills, digital skills, economics, entrepreneurship behavior/traits, financial knowledge, entrepreneurial traits/behaviors, business foundations, are prioritized. Also most components include considering ethics in communication, staff communication in term of "communications and interpersonal skills dimension and components of career planning and job-seeking skills in term of professional development dimension. Despite of this, various items contained the each of component and dimensions are ranked. These elements could consider as content standards entrepreneurship courses. Finally, some recommendations are provided to improve cycle of entrepreneurship curriculum development.

Keywords: Entrepreneurship education, Entrepreneurship training courses, Content standards, Entrepreneurship behavior and process

---

*Corresponding author: Abdollahzade1@gamil.com

